EGER VÁR VIADALJÁRÓL VALÓ ÉNEK HISTÓRIA

Tinódi Lantos Sebestyén

MÁSOD RÉSZE

Kucsikval és szekerekkel morhákat
Ott nyerének szép drága szerszámokat,
Fosztányokat, skárlát, gránát ruhákat,
Boncsokokat, ezöstös sisakokat,

Nagy szép, jelös, drága gyöngyös tollakat,
Nyakbavetőket, drága páncélokat,
Sátorokat, hadakozó szerszámokat.
Így jelönték először ki magokat.

Ezen hálát adának az Istennek,
Ki nagy bátorságot ada szívöknek,
Az terekek ol nagy kevélyön jönnek,
Vélik, előttök hogy mind kiszöknének.

Völgyekre, hegyekre basa felszálla,
Felnémötig, az Királszéki alá,
Felszél felöl Egör vizéig szálla,
Ő nagy táborával basa leszálla.

Ezt hogy láták hősek, gyorsalkodának,
Aznap leverék héját palotáknak,
Szép házaknak és az nagy monostornak,
Hogy gyúlástúl éppen maradhassanak.

Várasbéli molnákat és házakat,
Az káptalant és az szentegyházakat,
Azon napon felégeték azokat,
Hogy jobban lőhessék az pogánokat.

Kisasszon nap után vasárnap vala,
Ali basa távol egy hegyön vala,
Három öreg álgyút hozatott vala,
Hármat-hármat lőttete bé az várba.

Ez lövésök ugyan sánc nélkül lűnek,
Harmadnapra nagy sáncokat vetének,
Királyszékin közel lőnni kezdének,
Az töltésre, monostorra lövének.

Készült a KKPGroup zenés narrációs sorozatához.

A felperzselt föld taktikája és a török ágyútűz kezdete

A szakasz fő témája

Tinódi bemutatja az első sikeres rajtaütés elképesztő hadizsákmányát, amivel az egri vitézek megalapozzák a harci morált. Ezután a védők drasztikus, de katonailag zseniális döntést hoznak: maguk égetik fel Eger városát, hogy ne adjanak fedezéket a töröknek. Végül Ali basa megkezdi a vár módszeres lövetését, és kiépülnek az első félelmetes ostromsáncok.

Mi történik ebben a blokkban?

*** 626–633. sor:** A Bornemissza Gergely-féle maklári lesvetés hatalmas sikerrel zárul. A vitézek rengeteg értékes hadizsákmányt szereznek a meglepett törököktől: kocsikat, málhás állatokat ("morhákat"), drága szerszámokat, luxus textíliákat (posztókat, skarlát és gránátvörös ruhákat), katonai rangjelzésként használt lófarkas zászlókat ("boncsokokat"), ezüstözött sisakokat, drága páncélokat, tolldíszeket, díszes nyakbavető kendőket és sátrakat. Ezzel a bátor akcióval mutatkoznak be legelőször az egri hősök az oszmán főseregnek.

*** 634–637. sor:** A várban hatalmas az öröm: a katonák hálát adnak Istennek, amiért ilyen bátorságot öntött a szívükbe. Közben Tinódi megjegyzi, hogy a törökök elképesztő gőggel ("kevélyön") érkeztek Eger alá, mert szentül meg voltak győződve róla, hogy a védők a közeledtükre ijedten elszöknek majd.

*** 638–641. sor:** Ali budai basa hatalmas táborával körbeveszi a várat: a völgyekben és a hegyeken, észak felé ("felszél felől") egészen Felnémetig és a Királyszéke nevű magaslatig elterül a török sereg, lezárva az Eger-patak vonalát is.

*** 642–649. sor:** Látva a fenyegető gyűrűt, Dobóék azonnal cselekednek, és bevetik a felperzselt föld taktikáját. Hogy megakadályozzák a török gyújtólövedékek okozta belső tüzeket, villámgyorsan lebontják a várban lévő paloták, szép házak és a nagy monostor (székesegyház) fahéjazatát, tetőszerkezetét. Ami még ennél is durvább: a várfalakon kívüli teljes várost – a polgárok házait, a malmokat, a káptalani épületeket és a külső templomokat – személyesen gyújtják fel. Ezzel elérik, hogy a török rohamcsapatok ne tudjanak fedezékbe bújni a házak mögé, és a bástyákról teljesen szabad legyen a kilátás és a tüzelési vonal ("hogy jobban lőhessék az pogánokat").

*** 650–657. sor:** Szeptember 11-én, vasárnap (Kisasszony napja után) Ali basa egy távoli hegyről megindítja az ostromot. Első körben három nehéz ostromágyút ("öreg álgyút") állíttat fel, és három-három lövést adat le a várra – ezek még védősáncok nélkül, nyílt terepről leadott próbalövések. Harmadnapra azonban a török utászok közelebb nyomulnak: a Királyszéke dombon kiépítik a hatalmas futóárkokat és sáncokat, ahonnan már közvetlen, romboló tűz alá veszik a vár legmagasabb pontjait: a földsáncokat ("töltést") és a monostort.

Készült a KKPGroup zenés narrációs sorozatához.

Fontosabb régi szavak és magyarázatuk

*** Morhákat:** Marhákat, de itt a régi jelentésében: málhás állatokat, javakat, ingóságokat.

*** Fosztányokat, skárlát, gránát ruhákat:** Értékes, finom szövésű luxusruhákat és posztókat (a skarlát és a gránát a legdrágább vörös festékkel színezett kelme volt).

*** Boncsokokat:** Bundzsukokat, azaz lófarkas török katonai zászlókat, amelyek a parancsnokok rangját jelezték.

*** Leverék héját palotáknak:** Lebontották a tetőszerkezetet, a zsindelyt vagy nádat, hogy a becsapódó török tüzes nyilak ne tudják lángba borítani az épületeket.

*** Káptalant:** A püspökség melletti egyházi testület épületeit, hivatalait.

*** Öreg álgyút:** Nagy kaliberű, nehéz ostromágyút (faltörő ágyút).

Érdekességek

*** A zsákmányolt luxus:** A skarlát ruhák, az ezüstözött sisakok és a gyöngyös tollak (628–630. sor) hirtelen a legszegényebb drabantból is gazdag embert csináltak. A végvári életben a hadizsákmány nemcsak bónusz volt, hanem a legfőbb motiváció. Azzal, hogy Bornemisszáék rögtön az első nap ilyen drága holmikkal tértek vissza, bebizonyították a vár népének, hogy a török nem legyőzhetetlen félisten, hanem húsvér ember, akinek ráadásul remek, kifoszthatható felszerelése van.

*** A saját városuk elégetése:** Modern szemmel nézve horrorisztikus döntés, hogy Dobóék maguk gyújtották fel egész Egert (646–649. sor). Képzeld el a várvédő egri polgárokat, akik a falakról nézték végig, ahogy a saját házaik, sőt a szent templomaik porrá égnek a kapitány parancsára. De a katonai logika könyörtelen volt: ha a házak állva maradnak, a janicsárok fedezékben, egészen a várárokig lopakodhattak volna. A tűz tiszta, belátható gyilkos zónát teremtett a falak előtt.

Történelmi háttér

A 654–657. sorokban leírt sáncvetés az oszmán ostromtechnika legveszélyesebb fegyvere volt. A törökök nem rohantak ész nélkül a falaknak; először földdel töltött kasokból, rőzsekötegekből és mély árkokból álló sáncrendszert építettek. A Királyszéke nevű domb (észak-északkeletre a vártól) földrajzi adottságai miatt tökéletes tüzérségi állás volt: magasabbról lehetett lőni, mint ahol az egri falak álltak. Innen indult meg a belső monostor szisztematikus szétzúzása, ami az ostrom későbbi szakaszaiban a legvéresebb gyalogos rohamok helyszínévé vált.

Készült a KKPGroup zenés narrációs sorozatához.

Kérdések

1. Történelem:

Miért volt elengedhetetlen katonai lépés Eger külső városának és szentegyházainak felégetése, és milyen pszichológiai hatása lehetett ennek a várba menekült helyi lakosokra?

2. Irodalom:

Hogyan használja Tinódi a kontrasztot a törökök gőgös, magabiztos érkezése ("nagy kevélyön jönnek") és a magyarok korai zsákmányszerzése között? Milyen morális igazságot akar ezzel sugallni?

3. Kreativitás:

Képzeld el, hogy egy egri drabant vagy, aki a maklári portyáról egy gyönyörű, ezüstözött török sisakkal és egy skarlátvörös kaftánnal tér vissza a várba. Írj le 3 mondatban egy büszke, dicsekvő beszédet, amit a falon vacogó, ijedt társaidnak mondasz, miközben felpróbálod a zsákmányt!

Minta Válaszok:

1. Történelem:

A város felégetése katonailag azért volt elengedhetetlen, mert így megfosztották a török gyalogságot a természetes fedezékektől, és tiszta, belátható lővonalat biztosítottak az egri tüzérségnek; a helyi lakosokra nézve azonban ez borzalmas pszichológiai csapást jelentett, hiszen végig kellett nézniük teljes egzisztenciájuk elhamvadását, ami egyszerre kelthetett bennük mély elkeseredést és olyan elszánt dühöt, hogy mivel már nincs mit veszíteniük, az életük árán is megvédik a várat.

2. Irodalom:

Tinódi zseniálisan állítja szembe a török hadsereg elbizakodottságát – akik azt hitték, a magyarok puszta látványuktól elmenekülnek – a valóságos eseményekkel, ahol az egriek rögtön az első nap megfosztják őket a legdrágább kincseiktől. Ez a kontraszt azt a morális igazságot hordozza, hogy a gőg és az elbizakodottság elvakítja a túlerőben lévő ellenséget, míg az Istenben bízó, elszánt és bátor kevesek képesek azonnal megtörni a támadók lendületét.

3. Kreativitás:

„Nézzétek csak, legények, ezt a tiszta ezüst sisakot, még a maklári porban szedtem le egy olyan rátarti bég fejéről, aki azt hitte, a selyemruhája megvédi a magyar szablyától!” – mondta a drabant, miközben büszkén megpöccintette a sisak nehéz tolldíszét. „Úgy remegtetek itt a falon, mintha a világvége jönne, pedig a pogány még közelebb sem ért, de az ingósága már a mi zsákunkat nyomja. Ha a többi bég is ilyen skarlát köpönyegben jön, a végén még úriemberként gyalogolunk ki ebből az ostromból, úgyhogy kapjátok össze magatokat!”